

Přístavba tělocvičny, školní jídelny a kuchyně ZŠ Lyčkovo nám. 6 / 460, Praha 8

Smysluplná základní škola na Lyčkově náměstí v Karlíně patří k nejhodnotnějším pražským stavbám daného typu. V pomyslné soutěži krásy (a funkčnosti) jí patrně konkurují některé budovy z období první republiky (za všechny Základní škola v Bílé ulici v Dejvicích od Jana Gillara) a nejzdařilejší velkorosé realizace z období socialismu (jmenujme například Základní školu v Burešově ulici v Ďáblicích, kterou vyprojektoval tým pod vedením Viktora Tučka). V kategorii budov postavených před rokem 1918 ústřední budova Nového Karlína jasně dominuje. Z hlediska vývoje spočívá její cena v překročení úzkých mantinelů blokové zástavby, nakročení do doby, kdy budou školské budovy řešeny jako solitérní stavby uprostřed velkých pozemků se zelení a sportovišti.

Budova je součástí jasného pravoúhlého urbanismu v rovinatém, pro Prahu dosti netypickém, území. Pro obraz lokality jsou charakteristické nadhledy ze hřbetu blízkého Vítkova.

Postavení školy předcházela architektonická soutěž, ve které zvítězil později věhlasný Pavel Janák. Půdorys budovy vyklonil směrem k Vítkovu, o vzniklý předprostor zvětšil náměstí. Realizace šla racionálnější směrem. Řešení školy, tak jak ji známe nyní, zřejmě významně ovlivnil významný pražský stavební podnikatel Matěj Blecha, jehož firma budovu postavila a jehož projekční kancelář prošla řada invenčních architektů. Konečnou podobu návrhu dal Josef Sakař. Členitý půdorys vytváří směrem k náměstí dva malé dvory. Východní a západní cíp pozemku vymezený úhlopříčkami ulic Kubovy a Sovovy zůstaly nezastavěné, podle štítového charakteru fasád zjevně určené pro další zástavbu, pravděpodobně nárožních činžovních domů.

Koncové lichoběžníky zůstaly nevyužité, čímž vznikla zahrada pro dnešní mateřskou školu a na druhé straně rezerva zastavěná pouze provizorní školičkou. Příležitost pro rozšíření školy, na druhé straně otázka z hlediska právně zakotvené památkové ochrany. Dořící záměr ze začátku 20. století? Zastavět (symetricky oba?) cípy objemy výšky shodné s okolní zástavbou? Rozdělit potřebný program, jídelnu a tělocvičnu, na dvě přízemní části a ty jako téměř neviditelné skrýt za secesním oplocením? Předkládané řešení je kompromisem. Škola zůstává dominantou, včetně původně dočasných štítových stěn. Osová symetrie celého areálu zůstává vyjádřena výrazným dekorativním oplocením. Stromy a rekreační prostor pod nimi na východě jsou zachovány, představují příliš vysokou hodnotu. Dostavba je zjevně menší, půdorysně odstupuje od plotu, její maximální výška je o celé jedno podlaží nižší než hlavní římsa historické budovy. Půdorys je oddálen a pootočen tak, aby dekorativní štíty zůstaly z větší části viditelné. Objem i materiál je zvolen tak, aby bylo zjevné, co je historie, co současnost.

Co dostavba nabízí? Kuchyni s kapacitou 900 jídel připravovaných z čerstvých, v místě upravovaných surovin, jídelnu s kapacitou 130 bezbariérově přístupných míst a tělocvičnu o rozměrech 16 x 28 m a světlou výšku 7 m s vybavením odpovídající kriteriím pro soutěžní košíkovou.

Ze souhrnné zprávy dokumentace pro územní řízení:

Programový cíl

Základním požadavkem je doplnění programu školy o chybějící tělocvičnu pro míčové hry a jídelnu s kuchyní. Oboje dosud chybí, děti chodí do jídelny a tělocvičen blízké základní školy Petra Strozziho v Molákově ulici.

Urbanismus

Budova základní školy je výraznou dominantou tzv. Nového Karlína, zástavby, která na přelomu 19. a 20. století vyplnila prostor mezi Karlínským náměstím a Invalidovnou. Čtvrt

charakterizuje jasný pravoúhlý systém uzavřených bloků s uličními stromořadími a jednotná výšková regulace. Lyčkovu (dříve Riegrovu) náměstí s formální parkovou úpravou je jejím ústředním prostorem.

Škola respektuje přísnou osovou symetrii náměstí. Půdorysně zalomená boční křídla odstupují od výjimečných diagonál ulic Sovovy a Kubovy. Vzniklé předprostory jsou zahradně upraveny. Výška hlavních říms bočních křídel odpovídá výšce průčelí činžovních domů. Oboje 16,5 m nad přílehlými chodníky. Střední část je o celé jedno podlaží vyšší (4.NP). Jeho strmá prežová střecha s měděnou věží pluje v dálkových pohledech nad hřebeny okolních budov.

Zajímavost: Soutěžní návrh Pavla Janáka z roku 1903 pracoval obráceným zastavovacím principem. Hlavní školní nádvoří (dnes na jižní straně směrem k Vítkovu) orientoval k severu a tím o jeho plochu zvětšoval náměstí. Již tehdy zřejmě nepřijatelnou cenou za tento efekt byla severní orientace všech tříd.

Pětiúhelníkové „zbytkové“ plochy před štitovými stěnami obou křídel měli být zřejmě, podle původního záměru před první světovou válkou, zastavěny obytnými domy.

Nedílnou součástí urbanistického obrazu areálu je oplocení se zděnou podezdívkou, sloupky ukončenými prežovými stříškami a kovanými mřížemi.

Památková ochrana

Škola podléhá památkové ochraně na základě následujících ustanovení:

- jako součást ochranného pásma Pražské památkové rezervace,
- jako součást Památkové zóny Karlín,
- jako samostatně prohlášená nemovitá památka.

Památková ochrana se vztahuje na celý areál školy a týká se budovy a jejího okolí v podobě, která se dochovala zhruba 110 let po realizaci v roce 1905. Konkrétně: přestože návrh budovy původně počítal s výstavbou, patrně obytných, domů v západním a východním cípu pozemku, je dnes chráněn stav, kdy jsou obě štitové stěny ukončené motivem cimbuří viditelné. Součástí památkové ochrany je i dnes nezastavěná plocha areálu a její oplocení. Památková ochrana se může týkat i anomálií nebo torza původního záměru.

Názor autorů návrhu přístavby je v souladu s výše popsáním principem památkové ochrany: Budova školy sto let hraje v urbanistické struktuře místa roli solitéru, celé století takto koexistuje se svým okolím. Domníváme se, že po tak dlouhé době není žádoucí obraz místa radikálně měnit návratem k původní koncepci blokové zástavby a školu dostavovat kompaktními hmotami ve volných cípech areálu. Urbanismus během uplynulých sto let nabídl i jiné, volnější formy řešení a my je přijímáme jako legitimní tvůrčí metodu tak, abychom historické budově ponechali solitérní roli, kterou si za dobu své existence osvojila.

Na daný problém je možné se podívat i z jiného úhlu. Při pohledu na Karlín z Vítkova vidíme v polohách bližších železniční trati dílny, malé továrny a podobné stavby. Noblesní obytná zástavba sleduje pouze hlavní ulice.

Hmota přístavby je proto jasně oddělena od historické budovy, jsou minimalizovány styčné plochy nového a starého, nezbytný propojovací krček je zřetelně nižší než hlavní kubus tělocvičny. Výjimku tvoří hranol výtahu, ten je ovšem vložen do niky ve štitovém průčelí a tak je jeho pohledové uplatnění minimalizováno.

Jak bylo řečeno výše: součástí památkové ochrany je i dnes nezastavěná plocha areálu a její oplocení. Aby byl tento stav alespoň v náznaku zachován je nezbytné plot v celé délce zachovat, a tedy s přístavbou ustoupit od uliční čáry.

Shrnutí: Nově přistavované části podle našeho názoru musí historickou budovu potvrzovat jako „hlavní hvězdu“ souboru.

Architektura

Pokud bychom se pokusili shrnout popis historické budovy do jednoho slova, není pochyb: spektakulární! Budova je zhmotněním *Krásné epochy (Belle Epoque)*, podobně jako Hanavský pavilon, Obecní dům nebo Čechův most (omezíme-li se s podobnými příklady na Prahu). Buržoazie triumfující vpředvečer světových válek.

Byla vybudována v letech 1904-05 podle návrhu architekta Josefa Sakaře. Stavbu provedla firma významného podnikatele Matěje Blechy. Půdorys má ojedinělý tvar W. Čtyřpodlažní průčelí do Lyčkova náměstí a o jedno podlaží nižší fasády do ulic Kubovy a Sovovy mají bohatou štukovou výzdobu doplněnou rozměrnými figurálními sgrafity. Nad hlavní římsy vystupují stupňovité štíty a ozdobné nadezdívky. Dva hlavní vstupy mají výrazně plastické pískovcové portály s figurálním osazením. Do předzahrad jsou orientovány arkýře a krytá vstupní schodiště. Autory výtvarných děl jsou J. Kohler, A. Štrunc a A. Mára.

Zadní (jižní) průčelí je (očekávatelně) střídmější. Všechny části budovy ale drží klasické členění fasád na bosovaný sokl na podezdívce (1.NP) a hlavní podlaží (2., 3. a uprostřed i 4.NP) ukončené hlavní římsou. Na tyto základní výškové hladiny reaguje navrhovaná přístavba.

Pro celkové vyznění stávající budovy je velmi důležitá enormní výška podlaží. Všechna podlaží s učebnami mají konstrukční výšku bezmála 5 m (4,95 m). Výšce podlaží odpovídá logicky rozměr oken.

Dominantní odstín historických fasád je světlá písková omítka, s lokálními barevnými akcenty výtvarné výzdoby. Celek však jasně kontrastuje s terakotou valbové prejzové střechy. Rozměrná okna s deštěním člení ortogonální příčky na menší tabule. Rámy mají nátěr, jehož odstín se blíží přírodní barvě dřeva.

Prostá hranolová hmota přistavované tělocvičny sleduje s odstoupením 1,0 m oplocení jižní hranice areálu. Její atika odpovídá parapetům vysokých oken 3.NP historické části. Krček s obslužnými místnostmi (schodištěm a šatnami) je zřetelně nižší. Jeho atika odpovídá podlaze 3.NP. Maximální oddálení hlavní hmoty ponechává většinu plochy dvou dekorativně ukončených štítů viditelnou.

Pro přístavbu byly hledány materiály, u kterých předpokládáme „ušlechtilé stárnutí“, vlastnost důležitou v sousedství památky. Hlavní hmotu tělocvičny navrhujeme s fasádou z keramických lamel v odstínu terakoty odvolávající se na barvu prejzové krytiny střech současné školy. Keramické lamely se "otevírají" v místě bazilikálních oken. Kompaktní hmota tělocvičny je tak pokryta dvojitou strukturou - hladkou s jemnými spárami mezi lamelami v rovině fasády a strukturou plastickou tvořenou pootevřenými lamelami. Kompozici fasád doplňují obdélníky oken nezakryté lamelovou strukturou. Propojovací krček je pojednán v kombinaci skla a dřevěného obkladu. Tubus výtahu je pokryt terakotovými lamelami. Osvětlení jídelny a víceúčelového sálu je zajištěno rozměrnou, otevíratelnou prosklenou stěnou orientovanou do bohatě dimenzovaného anglického dvorku, který lze v letních měsících propojit po otevření prosklené stěny s jídelnou i sálem. Celou jednu stranu anglického dvorku zaujímá pohodlné schodiště vedoucí na vstupní úroveň přístavby.

Terakotový obklad zkultivuje i nevzhledný hranol současné trafostanice na nároží Sovovy a Pernerovy ulice.

Pozn.: V průběhu zpracování bylo hmotové a architektonické řešení přístavby konzultováno s pracovníky Národního památkového ústavu. Výsledná podoba návrhu svým hmotovým řešením odpovídá výsledkům konzultací, ke změně došlo v případě těchto dvou motivů:

Výtah - výtahová šachta je navržena v nice štitové stěny historické budovy. Důvodem je společný názor autorů a stavebníka, že hlavní bezbarierový vstup má mít důstojnou podobu, je tedy umístěn v přístavbě, nikoli ve školním dvoře. Umístění bezbarierového vstupu v přístavbě předurčuje navržené situování výtahové šachty. Pozn.: V další, výhledové, etapě úprav školy se uvažuje se zřízením druhého výtahu ve střední, čtyřpodlažní části původní budovy. Hlavním posláním druhého výtahu bude možnost využití půdy nad střední částí.

Fasáda - oproti konzultovanému řešení byl zvolen obklad fasády z velkoformátových keramických lamel v terakotové barvě. Barva obkladu je odvolávkou na prejzovou krytinu historické budovy, formát a způsob použití obkladu jsou zcela soudobé. Soudobé pojetí fasády přístavby podle názoru autorů i stavebníka více podpoří žádoucí čitelnost kompozice sestávající z historické budovy a novotvaru.

Dispoziční a provozní řešení

Přístavba bude obsahovat tělocvičnu, šatny, kuchyni s jídelnou, víceúčelový sál, záchody a technické prostory. Nová část bude mít samostatný vstup ze Sovovy ulice – se všemi detaily oplocení bude přemístěna stávající branka do družiny. Nové schodiště přístavby propojí **všechny** úrovně stávající budovy i mezilehlá podlaží přístavby se šatnami. Jako součástí přístavby je uvažován výtah situovaný při štitové stěně stávající budovy, výtah propojí stejné úrovně jako nové schodiště a především zajistí bezbariérovou obsluhu komplexu školy navazující na nový, důstojně působící, vstup ze Sovovy ulice. Pozn.: V další, výhledové, etapě úprav školy se uvažuje se zřízením druhého výtahu ve střední, čtyřpodlažní části původní budovy. Hlavním posláním druhého výtahu bude možnost využití půdy nad střední částí.

Tělocvična v 1.NP bude mít vnitřní rozměry 16 x 28 m a světlou výšku 7 m. Umožní využití pro basketbalové hřiště kategorie D (hrací plocha 14 x 26 m). Vstupuje se do ní přes prostor trojúhelníkového půdorysu, který bude sloužit i jako nářadovna; buď oddělená mříží, nebo volná s drobnostmi ve vestavěných skříních. Šatny jsou umístěny ve dvou podlažích nad nářadovnou. Využívá se faktu, že do konstrukční výšky tělocvičny, která se rovná dvou výškám učeben, se vejdu tři běžná podlaží. Ve spojovací chodbě mezi přístavbou a stávající budovou jsou na úrovni 1.NP navrženy WC pro tělocvičnu.

Kuchyně a jídelna jsou umístěny v 1.PP. Zásobuje se krytým a uzavíratelným dvorem ve sníženém 1.NP. Jeho čistá výška, limit pro maximální výšku zásobovacích automobilů, je 3,00 m. Mezi zásobováním a sklady se počítá s nákladním výtahem a samostatným služebním schodištěm. Popelnice a kontejnery budou pro svoz vyváženy ze skladu odpadu do prostoru vjezdu z veřejné komunikace. Kuchyně bude navržena s kapacitní rezervou oproti současné obsazenosti školy. Nová kuchyně bude mít kapacitu 900 - 1000 jídel v jedné směně. Jídelna má kapacitu 132 míst u stolů. Plánuje se, že děti budou jíst ve třech záběrech (po 4., 5. a 6. vyučovací hodině) po přibližně 270 žácích. V rámci každého záběru se na jednom místě vystřídají dvě děti. Jídlo pro mateřskou školu v přízemí východního křídla bude dováženo chodbou v podzemí v tepelně izolovaných vozících a nově navrženým výtahem. Z dokončovací kuchyně budou pokrmy podávány ke stolům v denní části pobytových prostorů. Šatny personálu kuchyně jsou navrženy v 1.NP v přímé vazbě na schodiškové jádro.

Za autorský tým: Lukáš Velíšek a Jan Oppelt